

YOZUVNING KELIB CHIQISH TARIXI VA UNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI

B.Musayev

Farg'ona davlat universiteti
Ingliz tili va adabiyoti fakulteti o'qituvchisi

Z.Nazirova

Farg'ona davlat universiteti talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada yozuv va uning kelib chiqishi haqida batafsil ma'lumot berilgan. Yozuvning har xil turlari yozuvning rivojlanish bosqichlarida tahlil qilinadi. Bu yozuvning bugungi hayotimizda va tilshunoslikda naqadar muhim ahamiyatga ega ekanligini isbotlaydi. Shuningdek, yozuv turlari misollar yordamida tushuntiriladi va ulardan foydalanish holatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: *yozuv, piktografik yozuv, ideografik yozuv, mixxat yozuvi, logogrammalar, belgi, tovush, shakl, grafik, fotosurat, transkripsiya, bo'g'in, fonografik yozuv, stenografiya, alifbo, brayl.*

ABSTRACT

This article provides a detailed account of the inscription and its origins. Different types of writing are analyzed in stages of writing development. It proves how important writing is in our life and in linguistics nowadays. Also, the types of writing are explained with the help of examples and the situations in which they are used are considered.

Key words: *script, pictographic script, ideographic script, cuneiform script, logograms, sign, sound, shape, graphic, photo, transcription, syllabic, phonographic script, shorthand, alphabet, braille.*

KIRISH

Har qanday kishilik jamiyatida insonlar o'zlarining ma'lum bir ehtiyojlarini qondirish maqsadida biror bir narsani o'zlari yaratishga majbur bo'lishadi. Qadimda ham ana shu ehtiyoj tufayli yozuv paydo bo'lgan. O'sha davrlarda insonlar biror narsani eslab qolmoqchi bo'lganlarida biror bir predmet orqali eslab qolishgan. Ularning asosiy vositasi xotira bo'lgan. Misol uchun, qarama-qarshi qabila vakillarining ketma-ket trubka chekishi tinchlik timsolini berib, ular bu ishoralar orqali o'z avlodlariga yozma emas og'zaki ya'ni shunchaki imo ishoralar orqali o'z meroslarini qoldirishgan. Bunga yana boshqa misollar ham bo'lgan. O'qish va tozish hozirgi kunda shunchalik odat tusiga kirib qolganki, go'yoki til va yozuv bir umr

birga bo'lgandek ko'rinadi. Lekin yozuvning paydo bo'lishi tilning paydo bo'lishichalik uzoq o'tmishga ega emas. Olimlarning ta'kidlashicha, yozuvning tarixi taxminan o'n-o'n besh yildan ko'p emas. Ba'zi tillarning esa haligacha o'z yozuvi yo'q. Masalan, Amerika qit'asining ba'zi mahalliy aholilarida¹.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Yozuv paydo bo'lganidan beri bizga misli ko'rilmagan imkoniyatlarni ochib bergan. Uni taraqqiyotning kashfiyotchisi desak ham bo'ladi. Negaki, agar bizda yozuv bo'lmaganda edi, ajdodlarimiz yaratgan meroslari bizgacha yetib kelmagan va biz ulardan foydalana olmagan bo'lardik. Yozuv insoniyat hayotida juda katta rol o'ynaydi. Dunyoning har qanday burchagida, har qanday sohada bo'lsin, yozuv doimo foydalanilib kelmoqda. Yozuv axborot almashinuv jarayonida ham o'zining beqiyos hissasini ko'rsatmoqda. Agar yozuv bo'lmaganda bilasizmi qanday katta fojia yuz berardi, agar u bo'lmaganda biz buyuk allomalarimizning buyuk asarlaridan, ko'ngilga xush yoquvchi satrlaridan va hikmatli so'zlaridan bahramand bo'lolmagan bo'lardik. Bu juda ham tassavur qilib bo'lmas holat, albatta. Yana shuningdek, biz yozuv tufayli tildagi turli xil fonetik va gramatik o'zgarishlardan xabardormiz. Negaki insoniyat yozuv tufayli juda katta ishlarga qodir bo'lyapti, ayniqsa, hozirgi kunda. Yozuvsiz hayotni tasavvur qilish biroz qiyin, albatta.

Yozuv asrlar osha rivojlanib turli xil bosqichlardan o'tib kelmoqda. Olimlar yozuvning paydo bo'lishi va ahamiyati to'g'risida turli xil asarlar yozishgan. Masalan, Abu Nasr Forobiy Aristotelning "Ritorika" asariga yozgan sharhida yozuv tizimi, uslubiyat haqidagi fikrlarida o'z ifodasini topgan. U tilshunoslikning mundarijasini olti bo'limdan iborat deb hisoblab, beshinchisini "yozuv qonunlari va to'g'ri talaffuz (orfoepiya) haqidagi fan" ekanligini ta'kidlagan. Bundan tashqari olim "Kitob fi sanoat al-kitoba" ("Yozuv san'ati haqida kitob"), nomli asar yozgan. Abu Rayhon Beruniy tilshunoslikning juda ko'p masalalari bilan birgalikda yozuv haqida ham atroflicha fikr yuritadi.²

Shuningdek, yozuv o'zining taraqqiyotida turli xil bosqichlarni bosib o'tgan. Dastlab yozuv bo'lmagan davrlarda insonlar ko'proq yuqorida aytib o'tganidek xotira bilan ko'proq ishlashgan. Lekin bu faqat biror narsa yoki ish harakatni eslatardi holos. Axborot uzatish uchun esa hech narsa yo'q edi. Ular biror bir buyumga shakl berish orqali ma'lumotlarni bir biriga yetkazishgan. Buyumga ma'no biriktirishning bu usuli "buyumli yozuv" deb atalgan. Shundan boshlab, ya'ni, yozuv

¹Xolmanova Z. Tilshunoslikka kirish. Toshkent 2007. 124-bet

² Prof. Karimov S.A "Tilshunoslik nazariyasi" Samarqand 2012. 54-bet

taraqqiyotining boshqa bosqichlarida uning turli xil turlari kelib chiqqan. Bundan ko`rinib turibdiki, har bir bosqich bu bittadan yozuv turi degani.

Keling, endi biz yozuvning turlari haqida so`z yuritsak. Har bir yozuv bu o`z davrida insoniyatning ehtiyojlarini qondira olgan. Demak, o`tmishda yozuvlar hali paydo bo`lmagan davrlarda odamlar ba`zi hodisalarni boshqalarga yetkazish uchun rasmlardan foydalanishgan. Turli xil jonli va jonsiz narsalarning rasmini chizib orqali o`z maqsadlarini tushintirib berishgan. Bunday yozuv *piktografik yozuv* deb nomlangan. Bu yozuvning birliklarini *piktogrammalar* deb atashgan. AQSHning taniqli olimi L.Blumfeld bu yozuvga quyidagicha misollarni keltiradi: Amerikaning mahalliy odjibva qabilasining bir a`zosida daraxtning uzun po`stlog`i bo`lgan. Po`stlog`da bir qancha belgilar chizilgan bo`lib (tulki, boyo`g`li va boshqalar), u aytiladigan muqaddas qo`shiq tartibini ko`rsatar edi. Yana bir misol: Mandan qabilasining bir a`zosi savdogarga ikki bir birini kesib o`tgan bir chiziq va bu kesmalarning bir tomoniga bir miltiq bilan qunduz va uning yoniga o`ttizta parallel chiziqchalarni, ikkinchi tomonda esa savsar, suvsar va qo`tosning surati chizilgan maktubni yuborgan. Bu xatning ma`nosi quyidagicha bo`lgan: “Men savsar, suvsar va qo`tos mo`ynalarini bir miltiq va o`ttizta qunduzning terisiga almashtirishga roziman”.³

Lekin bu yozuvni tushunish ham boshqalarga tushuntirish ham biroz qiyin. Negaki, yozuvning bunday turini hamma ham o`z tartibida joylashtirib tasvirlab bera olmaydi. Misol uchun o`zimiz ham maktab darsliklarida, turli jurnallarda rasmi rebuslarni ko`rib, ularni tushunishda va to`g`ri ma`no chiqarishda qiyinchikka duch kelamiz. Chunki berilgan rasm hammaga har xil ta`sir ko`rsatadi. Misol uchun, berilgan rasmlardan kelib chiqib asar nomini toping deyilsa, rasmlarning ketma ketligiga qarab asar nomini taxmin qilishimiz mumkin. Topshiriqda birin-ketinlikda yulduzlar va osmon tasvirlangan. Sizningcha bu qaysi kitobga ishora qilyapti? Menda bu rasimga ikkita taxmin bor, birinchisi “Yulduzli tunlar”, ikkinchisi “Yulduzlar mangu yonadi”. Endi, bu haqida o`quvchilar nima deb o`ylashi mumkin? Albatta, hamma har xil fikrga boradi. Masalan, yulduzlarning yorqinligini ko`rib bir o`quvchi bu asarni “Yulduzlar mangu yonadi” asari desa, yana biri tundagi yulduzlarni ko`rib, bu asarni “Yulduzli tunlar asari deydi. Ya`ni rasmda kim nimani ko`rsa o`shani aytadi. Men bu misol bilan nima demoqchiman, mening fikrimcha, ushbu yozuv asosida qadim zamonda ham hozirgi kunda ham biroz qiyinchiliklar bo`lgan, ma`nolarni tushunish va tahlil qilish bo`yicha. Shuning uchun ham yozuvning taraqqiyot bosqichlarida bu yozuv ortda qolib, uning davomida yangi

³ M.T. Irisqulov. “Tilshunoslikka kirish”. Toshkent. “Yangi asr avlodi” 2009. 221-bet

yangi yozuvlar paydo bo`la boshlagan. Piktografik yozuvni ortda qolgan deb ham aytolmaymiz, chunki, bu yozuv asta-asta rivojlanib, *ideografik yozuv* ga aylangan. Ba`zi olimlar ushbu yozuv turini *logografik yozuv* deb ham atashadi, chunki bundagi so`zlar faqat narsalarni aks ettirmay, tildagi so`zlarni ham ifodalaydi. Tildagi har bir so`z o`z simvoliga egadir. *Idiografik yozuvning* birligini *idiogramma* deb yuritishadi. Shuningdek, logogramma bilan piktogrammaning bir biridan farqi shundaki, piktogrammada predmet aks ettiriladi, logogrammada esa so`zlarning ma`nosi izohlanadi. Qadimgi arablar “yuz ming” sonini itbaliqning shakli orqali izohlashgan. Xitoyliklar esa, “yaxshi” so`zini ayol kishi bilan bola ramzi orqali ko`rsatishgan. Logografik yozuvning biroz mukammalashgan shakli *iyeroglifik yozuv* deb nom olgan. Iyerogliflarda oz bo`lsa ham, ifodalanuvchi narsa bilan bog`langan biror xususiyat saqlanib turadi. Bu yozuv qadimgi Arabistonga va hozirgi Xitoyga bog`liq.⁴

Shu bosqichga kelib iyeroglifik yozuvlar asosida alfavit tushunchasi ham kirib keladi. Chunki endi bu yozuvda turli xil shartli belgilar va iyerogliflar eslab qolish kerak bo`lgan. Hamma bir xilda tushunishi uchun va ular ifodalayotgan ma`lumotlar orasida farq bo`lmasligi uchun alfavit eng yaxshi yo`l edi. Logografik yozuvga yana bir misol qilib, Qadimgi Mesopotamiyada qo`llanilgan *mixxat* yozuvini ham keltirishimiz mumkin. Lekin bu yozuvlar bora bora ozgarib, o`z ahamiyatini yo`qota boshladi. Bunga sabab bu yozuvlarning loyga yozilganligidir. Keyinchalik esa odamlar yana yozuvning boshqa mukammalroq turiga ehtiyoj sezishdi. Bu ehtiyojlarga juda ko`p narsalar misol bo`ladi. Asosan, o`qish va yozish, undan keyin savdo-sodiq va davlatlarni barpo etish yangi yozuvi kashf qilinishini tezlashtirib yubordi. Insonlar yozuvni iloji boricha soddalashtirishga harakat qilishdi va buning natijasida *fonografik yozuvni* kashf qilishdi. Fonografik yozuv tilni faqat grammatik tuzilishini ifodalamay, uning fonetik tuzulishini va tovush tarkibini ko`rsatgan. Fonetik yozuvning juda ko`p ko`rinishlari bor, shulardan biri – sillabik yoki bo`g`in yozuvidir. Bu yozuv qo`shma so`zlarni qismlarga bo`lish bilan hosil bo`ladi. Bu esa hozirgi bo`g`inlarga to`g`ri keladi. Bu yozuvga qadimgi hind yozuvi *devanagari* yaxshi misol bo`ladi.

Fonografik yozuv paydo bo`lishi natijasida harf - yozuv davri boshlandi. Hozirgi vaqtda jahon aholisining taxminan to`rt dan uch qismi mana shu yozuvdan foydalanishadi. Harf tovush yozuvi hozirgi vaqtda, asosan, to`rtta asosiy yozuv sistemasidan iborat. Lotin yozuvidan jahon aholisining 30%, slavyan-krillitsa yozuvidan 10%, arab yozuvidan 10%, hind yozuvidan 20% aholi foydalanadi.

⁴ M.T. Irisqulov. “Tilshunoslikka kirish”. Toshkent. “Yangi asr avlodi” 2009. 222-bet

Yuqorida aytib o'tganimdek, fonografik yozuvning bir nechta ko'rinishlari bor. Birinchisi, sillabik yoki bo'g'in yozuvi bo'lsa, ikkinchisi, so'z shakllarini fonetik birliklar – tovushlar orqali ifodalash hisoblanadi. Dastlabki alifbeli yozuv Nil daryosi vodiysiga bostirib kelgan giksoslar orqali yaratilgan. Ular Misr ieroglifik yozuvlaridan yigirmattasini olib, shular orqali o'z tilining unli va undosh tovushlarini ifodalaydigan alifbeni yaratganlar. Alifbe so'zi giksoscha alif – ho'kiz, be<bet – uy demakdir.⁵ Shuningdek, dunyoda alifbolarning turlari son jihatdan juda ham ko'p. Ularning eng kattasi Kambodja alifbosi bo'lib, unda 74 ta harf bor. Eng kichik alifbo esa Solomon orolidagi alifbosi hisoblanib, unda jami 11 ta harf bor ekan.

Garchi fonografik yozuv eng keng tarqalgan yozuvlar sirasiga kirishiga qaramasdan, yozuvning bundan tashqari yana ko'plab turlari ham mavjud. Bu yozuvlar bir biri bilan uzviy bog'liq va jamiyatda hammasining o'ziga xos o'rni bor. Misol uchun, piktografik yozuv bugungi kunda ko'proq reklama uchun, to'g'ri yo'lni ko'rsatuvchi belgi-suratlar uchun, til bilmaydigan chet elliklarga osonlik yaratish uchun, ya'ni, mehmonxona va boshqa joylarni ko'rsatuvchi belgilar uchun foydalaniladi.

Ideogrammalar esa ko'proq ko'cha harakatlarida, territoriyalarni belgilashda va turli xil son va belgilarda ishlatiladi. Piktogrammalarda idiogrammalar kabi yo'l belgilari ishlatiladi. Lekin ularning bir – biridan farqi shundaki, piktogrammalarda ko'proq rasmlar va suratlar rol o'ynaydi. Ideogrammalarda esa asosan shakllar va belgilar ma'lum bir ma'noni ifodalaydi. Shuningdek, ularning bir-biriga o'xshash jihatlari ham bor. Ular qisqa va tushunarli bo'lganligi uchun hozirgi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q. Yuqorida keltirilgan barcha yozuv turlarini *grafika* bo'limi o'rganadi va bugungi kunda bu yozuv turlaridan tashqari yana maxsus yozuv turlari ham bor. Bu yozuv turlariga misol qilib, stenografiya va transkripsiyalarni olishimiz mumkin.

Stenografiya bu biroz murakkab yozuv turi hisoblanib, buni yozish uchun maxsus tayyorgalik bo'lishi kerak bo'ladi. Uni harfli yozuv bilan solishtirish ham mumkin. Chunki ular maxsus vaziyatlarda va og'zaki nutqni tezroq qog'ozga yozib olish uchun foydalaniladi. Buning foydali tomoni shundaki, bu yozuv og'zaki nutqda aytilayotgan gaplarni tez va oson yozib olish imkoniyatini beradi. Ushbu yozuv turidan ko'proq ma'ruzalarda va majlislarda keng foydalanishadi.

Transkripsiya esa huddi stenografiya kabi maxsus yozuv turi hisoblanadi. Ushbu yozuvdan biz ko'proq so'zlarning talaffuzini yozishda foydalanamiz. Biz bilamizki ingliz tilidagi so'zlar o'zbek tilidagi so'zlardan ko'proq o'qilishi bilan farq qiladi .

⁵ Prof. Kaimov S. A. "Tilshunoslik nazariyasi". Samarqand 2012. 55-bet

Bunda biz ingliz tilidagi soʻzlarni toʻgʻri talaffuz qilishimiz uchun transkripsiyadan foydalanamiz va oʻrganishimizni yanada osonlashtiramiz. Lekin, transkripsiya hamma uchun birdek emas. Bu yozuv maʼlum bir ehtiyoj uchun foydalaniladi holos. Uning imkoniyatlari boshqa yozuv turlariga qaraganada biroz kamroq. Bu yozuvning chet tillarini oʻqish va oʻqitishdagi ahamiyati va roli juda ham katta. Hattoki, hozirgi kunda bu yoʻnalishda Xalqaro Fonetik Assotsiatsiyasining lotin tili grafikasi asosida yaratilgan transkripsiyasi ham keng qoʻllaniladi. Transkripsiyaning yana bir tarmogʻi bu – *transliteratsiya* hisoblanadi. Transliteratsiya bu bir tildagi belgi yoki harflarni ikkinchi tildagi belgi va harflar bilan ifodalashdir. Misol uchun, ingliz tilidagi *summit* soʻzining transkripsiyasi [sʌmit] yoki *card* soʻzi [ka:d] boʻladi. Bu bizga talaffuzimizni yaxshilashimizga yordam beradi.

Bugungi kundagi zamonaviy yozuvlardan biri bu koʻzlari koʻr insonlar uchun yozuv hisoblanadi. Bu yozuv oʻz ichiga Brayl alifbosini oladi. Brayl alifbosi – bu boʻrtma harflardan iborat shriftlar. Bu alifbo L.Brayl tomonidan yaratilgan. Brayl shrift asosida 6 nuqtani turli vaziyatlarda qoʻllash yotadi. Lekin ixtirochi bu alifboga lotin tilidagi harflar ketma ketligini asos qilib olgan. Bu alifbo boʻyicha oʻzbek yozuvchilaridan A. Qodiriy (“Oʻtgan kunlar”) va V. Gʻafurov (“Vafodor”) asarlari nashr qilingan. Koʻzi ojizlar uchun hozirgi kunda bu yozuv tufayli juda koʻplab kitoblar shu yozuv boʻyicha nashr qilinyapti. Nafaqat kitoblar, balki, elektron maʼlumotlar ham ular uchun maxsus ishlab chiqilyapti. Bu ular uchun juda ham katta imkoniyatlarni ochib beradi.

XULOSA

Yuqorida keltirilgan barcha maʼlumotlardan shunday xulosaga kelishimiz mumkinki, yozuvning hayotimizdagi ahamiyati biz tasavvur qilganimizdan koʻra koʻproq. Har bir rivojlanayotgan til uchun yozuvning oʻrni beqiyos. Chunki til rivojlanishi uchun ham yozuv kerak. Yozuvlarning barcha turi esa oʻziga hos vazifani bajaradi. Biz har xil vaziyatlarda har xil yozuv turlaridan foydalanamiz. Faqat asosiy muammo yozuvlardan toʻgʻri aniq foydalanishdir. Buning uchun esa yozuv haqida umumiy tushunchaga ega boʻlishimiz kerak.

REFERENCES

1. Xolmanova Z. Tilshunoslikka kirish. Toshkent 2007.
2. M.T. Irisqulov. “Tilshunoslikka kirish”. Toshkent. “Yangi asr avlodi” 2009
3. Prof. Karimov S.A “Tilshunoslik nazariyasi” Samarqand 2012
4. OʻzME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

5. Maxmudov N., Yozuv tarixidan qisqacha lug`at ma`lumotnoma, T.,1990.
6. Fridrix I., Istoriya pisma, per. s nem., M., 1979.
7. Abdullayeva, N. (2022). FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE AMONG STUDENTS-FUTURE TRANSLATORS USING A TEACHING THESAURUS. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(6), 1207-1210.
8. Gafforov, I., & Abdulkhay, K. (2022). The Role of Assessment in Language Teaching. *INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION*, 1(4), 31-34.
9. kizi Shermamatova, S. U. NEOLOGISMS IN MODERN UZBEK AND ENGLISH AND THE HISTORY OF THEIR ORIGIN.
10. Kosimov, A. (2022, January). THE ROLE OF THE ENGLISH LANGUAGE IN THE FURTHER DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF UZBEKISTAN. In *International journal of conference series on education and social sciences (Online)* (Vol. 2, No. 1).
11. Shermamatova, S., & Nazirova, Z. (2022, April). SCIENTIFIC ANALYSIS OF LEXICOGRAPHY IN UZBEK LANGUAGE. In *International Virtual Conference on Language and Literature Proceeding* (Vol. 1, No. 2).
12. Shermamatova, S., & Yusupova, S. (2022, April). TRANSLATION THEORIES OF NEOLOGISMS. In *International Virtual Conference on Language and Literature Proceeding* (Vol. 1, No. 2).
13. Sotvoldiyevich, T. A. (2020, August). ROLE OF INTONATION IN LEARNING ENGLISH. In *Archive of Conferences* (Vol. 3, No. 3, pp. 29-31).
14. Sultanovna, U. S. (2020). Artistic psychologism in the work of s. Richardson “pamela or the rewarded virtue”.
15. Sultanovna, U. S. (2020). Social and philosophical foundations of the Uzbek and English enlightenment movement in literature. *Проблемы современной науки и образования*, (3 (148)), 33-36.
16. Umarova, M. (2021). THE ROLE OF CULTURE IN THE LEARNING ENVIRONMENT. *Frontline Social Sciences and History Journal*, 1(08), 90-99.
17. Umarova, M. (2022). THE IMPORTANCE OF STUDENTS OPTIONS WHILE LEARNING A FOREIGN LANGUAGE IN THE UZBEK EDUCATION SYSTEM. *Involta Scientific Journal*, 1(4), 239-251.
18. Umarova, M. (2022, April). THE CHALLENGES OF LISTENING COMPREHENSION FOR LEARNERS IN LEARNING FOREIGN LANGUAGES. In *Multidiscipline Proceedings of Digital Fashion Conference* (Vol. 2, No. 2).

19. Umarova, X. (2020, December). A WORK OF ART IN OKTAM USMANOV'S NOVEL " GIRDOB" EXPRESSION OF LANGUAGE FEATURES. In *Конференции*.
20. Usmanova, S. (2022). Interpretation of the Image of Woman in English Enlightenment Literature. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF LITERATURE, PHILOSOPHY AND CULTURE*, 3(4), 19-24.
21. Usmonova, S. (2021). The national revival period in Uzbek enlightenment literature.
22. Usmonova, S. S. (2019). Literature of the period of English and Uzbek enlightenment and its stages of development. *Мировая наука*, (9), 57-58.
23. Xolmatov, S., & Yuldosheva, M. (2022). O 'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA OMONIMLARNING USLUBIY XUSUSIYATLARI. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(7), 144-149.
24. Yunusova, Z., & Haydarova, U. (2022). The Semantics and Use of the Verb „Open “in Different Spheres of Uzbek Language. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 2(5), 121-123.
25. Абдуллаева, Н. Ш., & Ибрагимова, Д. Ш. (2020). ORGANIZATIONAL-PEDAGOGICAL CONDITIONS OF SELF-LEARNING TECHNOLOGY. *Интернаука*, (24-2), 66-68.
26. Абдуолимова, М. Н. (2021). TURLI TIZIMLI TILLARDAGI SHART-ISTAK MAYLINING QIYOSIY TAHLILI. *МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА*, 4(6).
27. Галимуллина, Л. (2021). Некоторые особенности в переводе фразеологических единиц с английского языка на узбекский язык. *Общество и инновации*, 2(8/S), 205-213.
28. Игамбердиева, Ш. (2021). Развитие навыков творческого сотрудничества будущих преподавателей иностранного языка при использовании технологии «бит-урок». *Общество и инновации*, 2(11/S), 190-198.
29. Мамаева, М. Э., & Шокирова, М. Ш. (2020). Educational potential of foreign languages. In *Проблемы развития современного общества* (pp. 400-403).
30. Мамаева, М. Э., & Шокирова, М. Ш. (2016). Роль лингвистического образования в развитии культуры личности студента. *Потенциал современной науки*, (1), 140-143.
31. Усманова, С. С. (2021). ЧЎЛПОН ВА С. РИЧАРДСОН РОМАНЛАРИДА БАДИИЯТ МУАММОЛАРИ. *МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА*, 4(1-1).

-
32. Шокирова, М., & Абдуллаева, Н. (2021). Стилистический анализ в процессе преподавания английского языка. *Общество и инновации*, 2(6/S), 110-116.
33. Холматов, Ш., & Йўлдошева, М. (2021). Инглиз ва ўзбек тилларида сўз урғуси даражаларининг аҳамияти ва ўзига хос хусусиятлари. *Academic research in educational sciences*, 2(3), 810-816.
34. Тоирова, Н. И. (2012). Зеркало как символ в узбекском фольклоре и в творчестве Алишера Навои. *Вестник Челябинского государственного университета*, (13 (267)), 127-129.